Babol Univ Med Sci

Original Article

Caspian Journal of Scientometrics. 2017; 4(2): 45-52

DOI: 10.22088/cjs.4.2.45

Study the scientific outputs in the field of Persian Gulf in Scopus during 1996-2015

Received: 26 Aug. 2017 Accepted: 9 March 2018

Damerchiloo M (MSc) [1*]

1. Library, Dental School, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Corresponding Author:
Mansoureh Damerchiloo

Tehran, Evin, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Dental School, Library.

Email:
mansoureh.damirchi@gmail.com

Abstract

Background and aim: Findings from studies on science assessment and evaluation are the most important tools for planning and policy-making in each country; therefore, the aim of this study was to investigate the scientific output in the field of Persian Gulf in Scopus during 1996-2015.

Material and methods: This descriptive survey study was performed using scientometrics method. The study population was the indexed articles in Scopus with keyword of Persian Gulf from 1996 to 2015. Data were analyzed using analytical tools in Scopus and SPSS 21.

Findings: The results have shown that all 2667 documents written by 84 countries have been published in 160 journals with 27 different fields. The average growth rate of annual outputs was 22.5% in the world, 17.5% in the Middle East and 39.2% in Iran. Moreover, 23.8% of the documents have one author and documents with three or two authors are in the next ranks. Most scientific outputs are related to the field of "medicine".

Conclusion: In the last 20 years, we are faced with significant growth in scientific outputs in the field of Persian Gulf. Although Iran has the most scientific outputs in this field, the qualitative evaluation of scientific outputs published by this country via indices of "the average number of citations of articles" and "h-index" has indicated their low effectiveness, which should be paid attention.

Keywords: **Scientific Production, Persian Gulf, Scopus, Iran, Citation Analysis**

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2025-08-01]

[DOR: 20.1001.1.24234710.1396.4.2.5.8]

[DOI: 10.22088/cjs.4.2.45]

مجله علم سنجی کاسپین
Caspian Journal of Scientometrics

دانشگاه علوم پزشکی بابل، مجله علم سنجی کاسپین
سال چهارم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۹۶، صفحه ۵۲-۴۵

Original Article
DOI: 10.22088/cjs.4.2.45

بررسی تولیدات علمی حوزه موضوعی خلیج فارس در پایگاه اسکوپوس طی سال‌های ۱۹۹۶-۲۰۱۵

دریافت مقاله: ۹۶/۶/۴ پذیرش مقاله: ۹۶/۱۲/۱۸

منصوره دمرچی لو (MSc)[1*]

۱. کتابخانه، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

*نویسنده مسئول:
منصوره دمرچی لو

تهران، اوین، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، دانشکده دندانپزشکی، کتابخانه.

Email:
mansoureh.damirchi@gmail.com

چکیده

سابقه و هدف: یافته‌های حاصل از مطالعات سنجش و ارزیابی علم از مهم‌ترین ابزارهای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری علمی در هر کشور به شمار می‌رود و مطالعه حاضر به بررسی وضعیت تولیدات علمی حوزه موضوعی خلیج‌فارس در پایگاه اسکوپوس به‌عنوان یکی از مهم‌ترین پایگاه‌های استنادی در طی یک دوره ۲۰ ساله می‌پردازد.

مواد و روش‌ها: پژوهش از نوع پیمایشی توصیفی است و به روش علم‌سنجی انجام شده است. جامعه پژوهش را کلیه رکوردهای نمایه‌شده با کلیدواژه Persian gulf طی سال‌های ۱۹۹۶ الی ۲۰۱۵ در پایگاه اسکوپوس تشکیل می‌دهند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از ابزار تحلیلی داده‌ها در اسکوپوس و بخشی نیز از طریق SPSS نسخه ۲۱ انجام شده است.

یافته‌ها: جستجوی کلیدواژه Persian gulf در پایگاه اسکوپوس در طی سال‌های ۱۹۹۶ الی ۲۰۱۵ نشان داد که ۲۶۶۷ مدرک، با همکاری ۸۴ کشور، در ۱۶۰ مجله و در ۲۷ حوزه موضوعی منتشر شده و متوسط نرخ رشد سالانه انتشارات در حوزه موضوعی خلیج‌فارس در سطح جهانی ۲۲/۵٪ ، در کشورهای منطقه خاورمیانه ۱۷/۵٪ و در ایران ۳۹/۲٪ است. ۲۳/۸٪ مدارک دارای یک نویسنده و مدارک دارای سه و دو نویسنده در رتبه‌های بعدی قرار دارند. بیشترین تولیدات علمی این حوزه در حوزه موضوعی "پزشکی" طبقه‌بندی می‌شود.

نتیجه‌گیری: در ۲۰ سال اخیر با رشد قابل‌توجه تولیدات علمی در حوزه خلیج‌فارس روبرو هستیم. اگرچه ایران بیشترین تولیدات علمی در حوزه خلیج‌فارس را دارد، اما بررسی کیفی تولیدات علمی منتشرشده توسط ایران از طریق شاخص "میانگین تعداد استناد مقالات" و شاخص " h مدارک" حاکی از اثرگذاری پایین آن‌هاست که لازم است این مسئله مورد توجه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: **تولیدات علمی، خلیج‌فارس، اسکوپوس، ایران، تحلیل استنادی**

مقدمه

یافته‌های حاصل از مطالعات سنجش و ارزیابی علم از مهم‌ترین ابزارهای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری علمی در هر کشور به شمار می‌رود. چرا که تا زمانی که شناخت درستی از وضعیت تولید علم در یک کشور و جایگاه آن در دنیا وجود نداشته باشد، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری صحیحی نیز صورت نخواهد گرفت. به کمک مطالعات علم‌سنجی می‌توان به بررسی تولیدات علمی، میزان اثرگذاری حیطه‌های موضوعی، پژوهشگران، دانشگاه‌ها و کشورهای گوناگون پرداخت و ضمن اینکه شناخت درستی از وضعیت تولید علم در یک کشور و جایگاه آن در دنیا فراهم آورد، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های علمی را نیز جهت‌دار نموده و سهولت بخشید (۱). در واقع با آگاهی از وضعیت تولیدات علمی و پیشرفت‌های به‌دست آمده در حوزه‌های موضوعی مختلف، می‌توان تصویر جامعی از نوع فعالیت‌های علمی محققان و نویسندگان در آن عرصه را نمایان ساخته و سبب شناسایی نقاط قوت و ضعف تحقیقات انجام شده گردید (۲).

خلیج‌فارس آبراهی است که در امتداد دریای عمان و در میان ایران و شبه جزیره عربستان قرار دارد و پس از خلیج مکزیک و خلیج هادسون سومین خلیج بزرگ جهان بشمار می‌آید و به‌عنوان یکی از محورهای اصلی ارتباط بین اروپا، آفریقا، آسیای جنوبی و جنوب شرقی آسیا و به سبب وجود منابع سرشار نفت و گاز در آن از ممتازترین جایگاه راهبردی، سیاسی، ژئوپلیتیک و اقتصادی برخوردار است و از نظر زیست محیطی نیز زیستگاه بسیاری از جانداران آبزی و نادر است. کشورهای ایران، عمان، عراق، عربستان سعودی، کویت، امارات متحده عربی، قطر و بحرین کشورهای کناره خلیج‌فارس هستند و هر یک از آن‌ها جهت بهره‌برداری بهتر و بیشتر از این حوضه آبی سعی در پژوهش‌محور

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2025-08-01]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1396.4.2.5.8]
[DOI: 10.22088/cjs.4.2.45]

ساختن فعالیت‌های خود در این پیکره آبی دارند. با توجه به توان علمی خود، مطالعات بنیادی، توسعه‌ای و کاربردی را انجام داده و نتایج و یافته‌های حاصل از پژوهش‌های خود را منتشر ساخته‌اند (۳). بررسی وضعیت تولید علم در ایران در حوزه‌های علمی مختلف در مطالعات بسیاری مورد توجه و بررسی قرار گرفته است. برای نمونه می‌توان به پژوهش اسدی و قادری سهی، در حوزه ژئوفیزیک (۴)، پشتونی‌زاده، در حوزه کشاورزی (۵)، عباسی و همکاران، در حوزه روانشناسی اجتماعی (۲)، عرفان منش و همکاران، در حوزه شیمی (۱)، قاضی میرسعید و همکاران، در حوزه پرستاری (۶) اشاره کرد، اما از معدود پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه موضوعی علوم دریایی در کشور می‌توان به دو پژوهش انجام‌شده توسط دالوند و همکارانش اشاره کرد که در یکی از پژوهش‌ها به تحلیل استنادی و ترسیم نقشه تاریخ‌نگاشتی تولیدات علمی محققان علوم دریایی ایران در حوضه آبی خزر (۷) و در دیگری به تحلیل استنادی و ترسیم نقشه تاریخ‌نگاشتی تولیدات علوم دریایی ایران در دو حوزه آبی عمان و خلیج‌فارس (۳) می‌پردازد.

ازآنجاکه هر دو مطالعه تنها در پایگاه استنادی web of science انجام شده است و با توجه به اینکه پایگاه Scopus یکی از معتبرترین نمایه‌های استنادی بین‌المللی مطرح است تاکنون پایه و اساس مطالعات علم‌سنجی بسیاری قرار گرفته است. این پژوهش در ادامه پژوهش دالوند و آگاه (۳) به بررسی وضعیت تولید علم در دو حوزه موضوعی خلیج‌فارس در پایگاه استنادی Scopus می‌پردازد.

مواد و روش‌ها

پژوهش از نوع پیمایشی توصیفی است و به روش علم‌سنجی انجام می‌شود. جامعه پژوهش شامل کلیه رکوردهای منتشرشده در حوزه موضوعی خلیج‌فارس است که در طی سال‌های ۱۹۹۶ الی ۲۰۱۵ در پایگاه Scopus نمایه شده‌اند. به‌منظور انجام پژوهش عبارت "Persian gulf" در فیلد keywords و با محدودیت زمانی مورد نظر جستجو شد و نتایج بدست آمده، شامل ۲۶۶۷ رکورد، مورد بررسی قرار گرفت. در مرحله بعد، نتایج جستجو با استفاده از فیلترهای موجود در پایگاه Scopus به کشورهای منطقه خاورمیانه (کشورهای منطقه خاورمیانه به ترتیب حروف الفبا: اردن، امارات متحده عربی، ایران ، بحرین، ترکیه، رژیم اشغالگر قدس، سوریه، عراق، عربستان سعودی، عمان، فلسطین، قطر، کویت، لبنان، مصر، یمن) محدود و ۱۱۷۷ نتیجه بدست آمده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در پایان، نتایج به کشور ایران محدود شد و وضعیت تولید علمی کشور در حوزه خلیج‌فارس بررسی گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از ابزار تحلیلی داده‌ها در Scopus و بخشی نیز از طریق SPSS نسخه ۲۱ انجام شد.

به‌منظور محاسبه متوسط نرخ رشد تولیدات علمی در حوزه موضوعی خلیج‌فارس طی سال‌های مورد مطالعه، از میانگین هندسی به‌صورت معادله شماره (۱) استفاده شد. در این رابطه مقدار G` نرخ رشد در طی هر یک از سال‌های مورد مطالعه است که مقدار آن از طریق معادله (۲) محاسبه می‌شود. با توجه و با در نظر گرفتن این نکته که اگر میزان نرخ رشد در هر یک از سال‌های موردبررسی منفی بود، مقدار G` بجای معادله (۲) از طریق معادله (۳) محاسبه خواهد شد (۸).

$$G=\sqrt[n]{G`_1 \times G`_2 \times G`_3 \dots G`_n}$$ معادله شماره ۱

$$G`=\frac{y_t-y_{t-1}}{y_{t-1}}$$ معادله شماره ۲

$$G`=\frac{y_t-y_{t-1}}{y_{t-1}}+1$$ معادله شماره ۳

ضریب مشارکت میان نویسندگان از طریق معادله پیشنهادی Ajiferuke و همکارانش که در مقاله‌ای در سال ۱۹۸۸ پیشنهاد دادند، مطابق معادله شماره (۴) محاسبه شد (۹).

$$CC=1-\frac{\sum_{j=1}^{k}(\frac{1}{j})f_j}{N}$$ معادله شماره ۴

منظور از CC ضریب مشارکت، j تعداد نویسندگان، k بیشترین تعداد نویسندگان در حوزه موضوعی مورد مطالعه، f_j تعداد مقالات دارای j نویسنده و N تعداد کل مقالات است.

یافته‌ها

جستجوی کلیدواژه Persian gulf در پایگاه Scopus در طی سال‌های ۱۹۹۶ الی ۲۰۱۵ شامل ۲۶۶۷ نتیجه بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که از مجموع مدارک نمایه شده در پایگاه Scopus در حوزه موضوعی خلیج‌فارس ۹۶/۷٪ (۲۵۷۸ مدرک) به زبان انگلیسی و ۰/۷٪ (۲۰ مدرک) به زبان فرانسوی، ۰/۷٪ (۱۹ مدرک) به زبان آلمانی، ۰/۶٪ (۱۷ مدرک) به زبان فارسی و ۱/۳٪ (۳۳ مدارک) باقیمانده به سایر زبان‌ها (با فراوانی ۰/۱٪ و کمتر) منتشر شده‌اند.

۸۲/۷٪ (۲۲۰۵) مدارک بازیابی شده در قالب مقالات پژوهشی و مروری، ۷/۹٪ (۲۱۱) مدارک در قالب کنفرانس و همایش و ۹/۴٪ باقیمانده در قالب کتاب، یادداشت، گزارش کوتاه، مقاله سردبیر و ... منتشر شده‌اند.

همان‌طور که در نمودار ۱ مشاهده می‌شود وضعیت تولیدات علمی حوزه موضوعی خلیج‌فارس طی سال‌های مورد مطالعه ازلحاظ کمّی، رشد صعودی داشته است. اگرچه در ۵ سال اخیر تولیدات علمی در این حوزه ازلحاظ کمّی گاها با افت و خیزهایی همراه است اما به‌طورکلی با افزایش تولید علم در حوزه خلیج‌فارس در طی ۲۰ سال گذشته روبرو هستیم. محاسبه مقدار متوسط نرخ رشد سالانه انتشارات در حوزه موضوعی خلیج‌فارس عدد ۲۲/۵٪ را نشان داد. متوسط نرخ رشد سالانه انتشارات در این حوزه موضوعی در میان کشورهای منطقه خاورمیانه ۱۷/۵٪ و در ایران ۳۹/۲٪ محاسبه شد.

بررسی تعداد نویسندگان مدارک مورد بررسی نشان داد که بیشتر مدارک (۲۳/۸٪) دارای یک نویسنده می‌باشند. و مدارک دارای ۳

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2025-08-01]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1396.4.2.5.8]
[DOI: 10.22088/cjs.4.2.45]

نویسنده (۱۸/۶٪) و دو نویسنده (۱۷/۹٪) در رتبه‌های بعدی قرار دارند. بیشترین تعداد مؤلفین ۴۸ نفر (در کمتر از یک درصد مدارک بازیابی شده) گزارش شد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که پرکارترین نویسندگان در حوزه موضوعی خلیج‌فارس Simon Wesseley از گروه پزشکی و روانشناسی دانشگاه کینگ لندن (King's College London)، Robert W. Haley از گروه پزشکی دانشگاه تگزاس ایالات متحده آمریکا (UT Southwestern Medical School)، Gregory C. Gray از گروه علوم محیطزیست دانشگاه دوک (Duke University) ایالات متحده می‌باشند و پرکارترین نویسندگان در کشورهای منطقه خاورمیانه و ایران به ترتیب احمد ساوری از دانشگاه علوم و فنون خرمشهر، مجید افخمی از دانشگاه آزاد اسلامی و حسین رحیم پور بناب از دانشگاه تهران هستند.

ضریب مشارکت نویسندگان مطابق معادله ذکرشده در روش پژوهش محاسبه و مقدار ۰/۵۳ محاسبه شد. بررسی وضعیت همکاری بین‌المللی محققان ایرانی عدد ۱۶/۷٪ را نشان داد به این معنی که ۱۶/۷٪ تولیداتی که محققان ایرانی در این حوزه به وجود آورده‌اند، حداقل با همکاری یک نویسنده خارجی تألیف شده است.

مدارک نمایه شده در Scopus در حوزه موضوعی خلیج‌فارس در طی سال‌های مورد مطالعه با همکاری ۸۴ کشور منتشر شده‌اند. ایران (۳۲/۸٪) و آمریکا (۲۷/۹٪) دارای بیشترین مدارک نمایه شده در Scopus در این حوزه هستند و پس از آن‌ها به ترتیب کشورهای انگلیس (۹/۰۳٪)، امارات متحده عربی (۴/۳۵٪) و آلمان (۳/۵٪) در رتبه‌های سوم تا پنجم قرار دارند.

در میان کشورهای خاورمیانه، ایران با ۷۴/۴٪ دارای بیشترین تعداد مدارک نمایه شده در حوزه موضوعی خلیج‌فارس است کشورهای کویت (۷/۴٪)، عربستان سعودی (۶/۴٪) رژیم اشغالگر قدس (۳/۴٪) و مصر (۳/۱٪) در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

بر اساس داده‌های به‌دست‌آمده دانشگاه تهران با ۱۸۲ مدرک (۶/۸٪)، دانشگاه آزاد با ۱۳۵ مدرک (۵/۱٪) و مرکز پزشکی وی. ای (VA Medical center) در ایالات متحده آمریکا با ۱۲۷ مدرک (۴/۸٪) دارای بیشترین تعداد مدرک نمایه شده در Scopus در حوزه موضوعی خلیج‌فارس در سال‌های مورد مطالعه هستند.

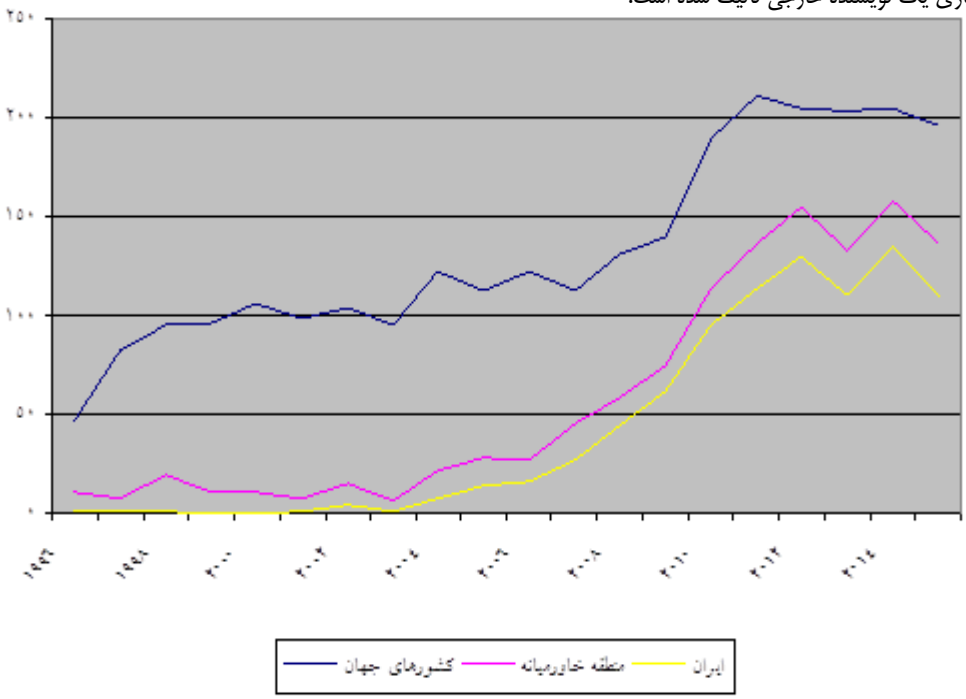

نمودار ۱. وضعیت کمی تولیدات علمی در حوزه موضوعی خلیج‌فارس در نمایه استنادی اسکوپوس طی سال‌های ۲۰۱۵-۱۹۹۶

بررسی ۲۶۶۷ مدرک نمایه شده در حوزه موضوعی خلیج‌فارس در Scopus نشان داد که این مدارک مجموعاً در ۱۶۰ مجله منتشر شده‌اند. مجلات Military Medicine و Marine Pollution به ترتیب با ۴۸ و ۴۷ مقاله، بیشترین مقالات در این حوزه را منتشر کرده‌اند. فیلتر کردن نتایج جستجو به کشورهای منطقه خاورمیانه یا ایران نتیجه متفاوتی را نمایش می‌دهد. جدول ۱ پنج مجله برتر که بیشترین تعداد مقالات را به خود اختصاص داده‌اند، در سطح بین‌الملل، سطح کشورهای منطقه خاورمیانه و ایران نشان می‌دهد.

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2025-08-01]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1396.4.2.5.8]
[DOI: 10.22088/cjs.4.2.45]

جدول ۱. پنج مجله دارای بیشترین تعداد مقاله نمایه شده در اسکوپوس در حوزه موضوعی خلیج‌فارس در طی سال‌های ۲۰۱۵-۱۹۹۶

در میان کل مدارک	1. Military Medicine 2. Marine Pollution خبرنامه 3. Iranian Journal of Fisheries Sciences 4. American Journal of Epidemiology 5. Zootaxa
در میان مدارک منتشرشده توسط کشورهای منطقه خاورمیانه	1. Iranian Journal of Fisheries Sciences 2. Marine Pollution خبرنامه 3. Environmental Monitoring and Assessment 4. Journal of Petroleum Science and Engineering 5. Zootaxa
در میان مدارک منتشرشده توسط ایران	1. Iranian Journal of Fisheries Sciences 2. Environmental Monitoring and Assessment 3. Journal of Petroleum Science and Engineering 4. Zootaxa 5. خبرنامه of Environmental Contamination and Toxicology

همان‌طور که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود از ۲۶۶۷ مدرک بازیابی شده در حوزه موضوعی خلیج‌فارس، ۱۱۷۷ مدرک (۴۴٪) توسط محققین کشورهای منطقه خاورمیانه و ۸۷۶ مدرک (۳۲/۸٪) توسط پژوهشگران ایرانی تألیف شده است. درحالی‌که میانگین استنادهای دریافتی توسط این مدارک به‌طورکلی ۱۳/۲ گزارش‌شده است، این مقدار برای مدارک منتشرشده توسط محققین کشورهای منطقه خاورمیانه ۷/۸ و برای مدارک منتشرشده توسط کشور ایران ۵ است. محاسبه شاخص h مدارک نشان داد که به‌طورکلی ۷۲ مدرک از این مجموعه حداقل دارای ۷۲ استناد می‌باشند، درحالی‌که با محدود کردن مدارک مربوطه به کشورهای خاورمیانه و یا ایران این عدد به ترتیب به ۴۰ و ۲۸ می‌رسد.

جدول ۲. وضعیت تولید علم در حوزه موضوعی خلیج‌فارس در نمایه استنادی اسکاپوس در طی سال‌های ۲۰۱۵-۱۹۹۶

	تعداد مدارک	درصد مدارک	تعداد استنادهای دریافتی	میانگین استنادهای دریافتی	شاخص h مدارک
در سطح جهان	۲۶۶۷	۱۰۰	۳۵۱۵۵	۱۳/۲	۷۲
در سطح کشورهای منطقه خاورمیانه	۱۱۷۷	۴۴	۹۱۷۵	۷/۸	۴۰
در سطح ایران	۸۷۶	۳۲/۸	۴۳۸۸	۵	۲۸

به‌منظور تعیین وضعیت توزیع موضوعی تولیدات علمی حوزه موضوعی خلیج‌فارس از دسته‌بندی موضوعی پایگاه Scopus استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که مطابق دسته‌بندی موضوعی پایگاه Scopus ، کلیه مدارک منتشرشده در حوزه موضوعی خلیج‌فارس در طی سال‌های مورد مطالعه، در ۲۷ حوزه موضوعی طبقه‌بندی می‌شوند. بیشترین تولیدات علمی این حوزه در حوزه موضوعی "پزشکی" (۷۷۸ مدرک معادل ۲۸/۸٪) طبقه‌بندی می‌شود و موضوعات "علوم زمین و علوم سیاره‌ای" (۵۸۲ مدرک معادل ۲۱/۸٪) و "علوم محیط‌زیست" (۵۶۶ مدرک معادل ۲۱/۲٪) به ترتیب رتبه‌های دوم و سوم را دارا هستند. درحالی‌که بررسی مدارک منتشرشده توسط کشورهای منطقه خاورمیانه و مدارک منتشرشده توسط کشور ایران نشان داد که بیشترین تولید علمی مربوط به مدارک "علوم کشاورزی و زیستی" است.

نمودار شماره ۲، هشت موضوع برتر که طبق دسته‌بندی موضوعی اسکاپوس، مدارک نمایه شده درباره خلیج‌فارس در فاصله سال‌های مورد مطالعه در آن‌ها طبقه‌بندی می‌شوند را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود به‌جز موضوع پزشکی که بیشترین تولیدات علمی در حوزه موضوعی خلیج‌فارس را شامل می‌شود، موضوعات کشاورزی و علوم زیستی، علوم زمین و علوم سیاره‌ای، و علوم زیست‌محیطی بیشترین مدارک را در هر سه جامعه مورد مطالعه (کل مدارک منتشرشده، مدارک منتشرشده توسط کشورهای منطقه خاورمیانه و مدارک منتشرشده توسط ایران) به خود اختصاص می‌دهند.

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2025-08-01]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1396.4.2.5.8]
[DOI: 10.22088/cjs.4.2.45]

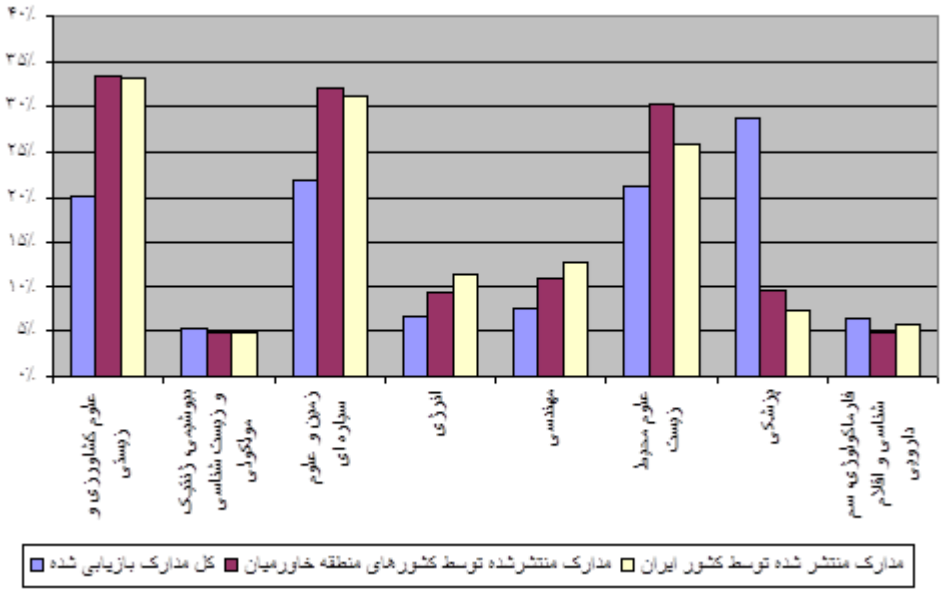

نمودار ۲. پراکندگی موضوعی تولیدات علمی در حوزه موضوعی خلیج‌فارس در پایگاه اسکوپوس طی سال‌های ۲۰۱۵-۱۹۹۶

بحث و نتیجه‌گیری

در طی سال‌های ۱۹۹۶ الی ۲۰۱۵ تولیدات علمی در حوزه موضوعی خلیج‌فارس در پایگاه Scopus از رشد قابل‌توجهی برخوردار بوده است. بطوری‌که شاهد افزایش تعداد مقالات با کلیدواژه Persian gulf از ۴۷ مقاله در سال ۱۹۹۶ به حدود ۲۰۰ مقاله در سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۵ هستیم. بررسی تولیدات علمی کشورهای منطقه خاورمیانه و تولیدات علمی ایران در حوزه موضوعی خلیج‌فارس نیز رشد تصاعدی تولیدات علمی در این حوزه را نشان می‌دهد. پژوهش دالوند و آگاه (۳) که وضعیت تولیدات علوم دریایی ایران در دو حوضه آبی خلیج‌فارس و دریای عمان را طی سال‌های ۲۰۱۳- ۱۹۹۲ در پایگاه Web of Science بررسی کردند نیز افزایش تولیدات علمی در این حوزه موضوعی را نشان داد. این امر می‌تواند نشانگر توجه جامعه علمی به حوزه موضوعی خلیج‌فارس در سال‌های اخیر باشد. از سوی دیگر مطالعات انجام‌شده در سایر حوزه‌های موضوعی نیز نتایج مشابهی را نشان می‌دهد که همگی حاکی از رشد صعودی تولیدات علمی محققان ایرانی در سال‌های اخیر است (۱, ۲, ۴-۸, ۱۰, ۱۱). بنابراین به نظر می‌رسد علاوه بر اهمیت و توجه به یک حوزه موضوعی عواملی دیگر همچون، افزایش تعداد دانشجویان، افزایش مقاطع تحصیلات تکمیلی، افزایش مراکز آموزشی و تأکید مسئولان بر تولیدات علمی جهت ارتقاء اعضای هیات علمی نیز در افزایش تولیدات علمی در پایگاه‌های اطلاعاتی مؤثر باشد (۶). نتایج تعیین پرکارترین نویسنده در ایران و کشورهای منطقه خاورمیانه در حوزه موضوعی خلیج‌فارس (احمد ساوری از دانشگاه علوم و فنون خرمشهر) نتایج پژوهش دالوند و آگاه (۳) را تأیید کرد.

مطابق نتایج به‌دست‌آمده، سازمان‌های دارای بیشترین تولید علمی در کشورهای منطقه خاورمیانه و کشور ایران دانشگاه تهران و دانشگاه آزاد هستند که مؤید نتایج پژوهش دالوند و آگاه (۳) است. همچنین رئیس بخش علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شیراز نیز در اردیبهشت ۱۳۹۵، دانشگاه آزاد اسلامی و دانشگاه تهران را دارای بیشترین سهم در تولید علم در چهارماهه نخست سال ۲۰۱۶ میلادی در پایگاه Scopus اعلام کرد (۱۲).

مجله Iranian Journal of Fisheries Sciences بالاترین رتبه را در نشر مقالات منتشرشده توسط کشورهای منطقه خاورمیانه و کشور ایران دارد. پژوهش دالوند و آگاه (۳) و دالوند و علیزاده (۷) نیز نشان داد که بیشتر تولیدات علمی علوم دریایی ایران در این مجله منتشر می‌شود.

همچنین میانگین استناد مقالات منتشرشده توسط کشورهای خاورمیانه عدد ۷/۸ و میانگین استناد مقالات منتشرشده توسط ایران عدد ۵ است. بررسی نتایج سایر پژوهش‌های انجام‌شده در این خصوص نتایج مشابهی را نشان می‌دهد (۶ ،۱۰) و همگی حاکی از اثرگذاری پایین تولیدات علمی منتشرشده توسط کشور ایران و کشورهای منطقه خاورمیانه است. مطابق نتایج پژوهش، همکاری بین‌المللی محققان ایرانی، ۱۶/۷٪ است و پژوهش قاضی میرسعید و همکاران (۶) و عرفان‌منش و رحیمی (۱۰) نیز به ترتیب ارقام ۲۲/۱ و ۲۳/۱ را برای این شاخص گزارش کرده‌اند. از آنجا که داشتن همکاری‌های علمی با پژوهشگران از سایر کشورها می‌تواند در دریافت استناد بیشتر مؤثر باشد (۱۳)؛ بنابراین به نظر می‌رسد پژوهشگران و نویسندگان برای اثرگذاری بیشتر در دنیای علم و دیده شدن تألیفات خود لازم است داشتن ارتباط و همکاری‌های بین‌المللی را نیز مورد توجه قرار دهند.

به‌طورکلی اگرچه در حوزه موضوعی خلیج‌فارس با رشد تصاعدی تولیدات علمی روبرو هستیم و کشور ایران با رشد چشمگیر مقالات از

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2025-08-01]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1396.4.2.5.8]
[DOI: 10.22088/cjs.4.2.45]

یک مقاله در سال ۱۹۹۶ تا حدود ۲۰۰ مقاله در طی سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۵ در تولید علم با موضوع خلیج‌فارس پیشتاز بوده است اما محاسبه میانگین استناد مقالات منتشرشده توسط ایران و شاخص h مدارک که هر دو می‌تواند معیاری برای تعیین کیفیت مقالات منتشرشده باشد، حاکی از کمتر دیده شدن مقالات ایرانی در این حوزه موضوعی است که لازم است این نکته مورد توجه قرار گیرد.

از سوی دیگر با وجود اینکه سازمان آب‌نگاری بین‌المللی از نام خلیج ایران (خلیج‌فارس) برای این خلیج استفاده می‌کند (۱۴)، اما برخی از کشورهای عربی در دهه‌های اخیر آن را خلیج عربی یا خلیج می‌نامند.

بررسی پایگاه Scopus نشان داد که اولین مدرک علمی جهان که در آن واژه خلیج‌فارس مورد استفاده قرارگرفته متعلق به یک نویسنده انگلیسی به نام WJ Moore است که در سال ۱۸۵۶ در مجله Association Medical Journal منتشر شده است و این نشان‌دهنده قدمت بیش از یک‌صد ساله واژه خلیج‌فارس نسبت به واژه خلیج عربی است که محققان جهان از آن در مدارک علمی خود بهره می‌گرفته‌اند. در پایان پیشنهاد می‌شود در پژوهشی مقایسه و تحلیل استنادی تولیدات علمی حوزه خلیج‌فارس در سایر پایگاه‌های استنادی مورد مطالعه و بررسی و با نتایج این مطالعه مورد تطبیق قرار گیرد.

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2025-08-01]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1396.4.2.5.8]
[DOI: 10.22088/cjs.4.2.45]

References

1. Erfanmanesh Ma, Parto P, Goltaji M. An Analysis of the Status of Iranian Chemistry Research based on the Web of Science. Quarterly Journal of Knowledge Studies. 2015; 7(26): 93-110. Available at: http://qje.iau-tnb.ac.ir/article_516986.html. [In Persian]

2. Abasi F, Aslaninia V, Hossein Biglu M. A study of scientific production in the field of Social psychology in Web of Science (1990-2009): Mapping the historical Structure. Quarterly Journal of Knowledge Studies. 2015; 7(24): 99-112. Available at: http://qje.iau-tnb.ac.ir/article_517024_111331.html. [In Persian]

3. Dalvand M, Agah H. Citation Analysis and Histographic depiction of Iranian Marine Science Outputs on Oman Sea and Persian Gulf. Caspian Journal of Scientometrics. 2015; 2(1): 13-23. Available at: http://cjs.mubabol.ac.ir/article-1-63-fa.html. [In Persian]

4. Asadi M, Ghaderi Sohi A. Thirty-nine years of Iran's scientific products in the field of Geophysics. Journal of the Earth and Space Physics. 2015; 41(1): 147-66. Available at: https://journals.ut.ac.ir/article_53441_7213.html. [In Persian]

5. Pashootanizadeh M, Osareh F. Citation Analysis and Histographic Outline of Scientific Output in Agriculture Using Science Citation Index (2000-2008). Journal of Information Processing and Management. 2009; 25(1): 23-52. Available at: http://jipm.irandoc.ac.ir/article-1-614-fa.html. [In Persian]

6. Ghazimirsaeid SJ, Rastegari Mehr B, Kolbadinejad K, Banisaffar M, Mohammadi M. Qualitative and Quantitative Analysis and Map Production of Dispersion of the Islamic Republic of Iran Scientific Production in the Field of Nursing in Scopus. Journal of Prevention & Health. 2015; 1(1): 11-23. Available at: http://www.magiran.com/temp/mag-pdf/7222018/7317-16419997-JG9.pdf. [In Persian]

7. Dalvand M, Alizadeh Ketek Lahijani H. Scientometric and Historiographical Maps of Scientific Products of Iranian Marine Researchers on Caspian Sea Basin in "Web of Science" During 1992-2013. Journal of Oceanography. 2015; 6(22): 49-57. Available at: http://joc.inio.ac.ir/article-1-769-fa.html. [In Persian]

8. Soheili F, Osareh F. Investigating Scientific Productions of Faculty Members of Razi University in Web of of Sciences during 1992-2008: A Case Study. Journal of Studies in Libraries and Information Science. 2009; 16(4): 81-110. [In Persian]

9. Ajiferuke I, Burell Q, Tague J. Collaborative coefficient: A single measure of the degree of collaboration in research. Scientometrics. 1988; 14(5-6): 421-33. Available at: https://link.springer.com/article/10.1007/BF02017100.

10. Erfanmanesh M, Rahimi M. The Study of Scientific Productivity, Impact and Collaboration of the Middle East Countries in Scopus Database. National Studies on Librarianship and Information Organization. 2014; 25(2): 120-37. Available at: http://nastinfo.nlai.ir/article_28.html. [In Persian]

11. Moed HF. Iran's scientific dominance and the emergence of South-East Asian countries as scientific collaborators in the Persian Gulf Region. Scientometrics. 2016; 108(1): 305-14. Available at: https://link.springer.com/article/10.1007/s11192-016-1946-x.

12. Top 5 universities in science production / Introduction of the most influential Iranian professor. 2016; Available at: https://www.isna.ir/news/95021509227/5. Accessed June, 2, 2016. [In Persian]

13. Aksnes DW. Characteristics of highly cited papers. Research Evaluation. 2003; 12(3): 159-70.

14. Parsapour R. The emergence of the Pars Sea (Persian Gulf). Available at: http://www.webcitation.org/6DzPHuGhs. Accessed June, 2, 2016. [In Persian]

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2025-08-01]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1396.4.2.5.8]
[DOI: 10.22088/cjs.4.2.45]